

УДК 316.3:37.011.3-051

*Irena Andruszkiewicz,
Szkoła Podstawowa 45,
Bytom
Polska*

ШИПИ І ТРОЯНДИ В РОБОТІ ВИКЛАДАЧА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Динамічний розвиток науки та техніки зумовлює зміни в усіх сферах діяльності людини, зокрема в галузі освіти. Бути просвітителем в глобалізованому суспільстві – це, в певному сенсі, означає “моделювати” молодих людей, формувати їхню особистість та світогляд. Такий підхід потребує від більшості викладачів безперервного навчання, вдосконалення, підвищення кваліфікації та професіоналізму. У плані юридичного та суспільного визнання успішності професійної кар’єри викладача слід подбати про одержання ступенів і звань. Але необхідно відзначити, що робота викладача в сучасному глобалізованому суспільстві має ряд причин для професійного “розчарування”.

Ключові слова: *глобалізоване суспільство, професійна кар’єра, вигоряння.*

Динамичное развитие науки и техники предопределяет изменения во всех областях деятельности человека, в частности в области просвещения. Быть просветителем в глобализированном обществе – это значит заниматься, в определенном смысле, “моделированием” молодых людей, формированием их личности и мировоззрения. Такой подход требует от большинства преподавателей непрерывного обучения, совершенствования, повышения квалификации и профессионализма. В плане юридического и общественного признания успешности профессиональной карьеры преподавателя требуется позаботиться

о получении степеней и званий. Но необходимо отметить, что работа преподавателя в современном глобализированном обществе имеет ряд предпосылок для профессионального “разочарования”.

Ключевые слова: глобализированное общество, профессиональная карьера, выгорание.

The dynamic development of science and technology determines the changes in all areas of human activity, in particular in the field of education. Being an educator in a globalized society – it means to engage in a certain sense, the “simulation” of young people, the formation of their personality and outlook. This approach requires that the majority of teachers of lifelong learning, improvement, training and professionalism. In terms of the legal and social recognition of the success of a professional career as a teacher is required to take care of getting the degrees and titles. But it should be noted that the work of teachers in today’s globalized society has a number of prerequisites for the professional “disappointment”.

Keywords: globalized society, professional career, burnout.

Zawód nauczyciela należy do jednego z najstarszych zawodów świata, bowiem nauczanie dzieci i młodzieży zaliczane było zawsze do najbardziej tradycyjnych obowiązków nauczyciela. Badaniem powinności i obowiązków nauczycieli zajmuje się nauka – deontologia nauczyciela, natomiast zagadnieniami dotyczącymi osobowości nauczyciela, jego uzdolnień i autorytetu, dobór kandydatów do zawodu nauczycielskiego, kształceniem nauczycieli oraz etyką zawodu nauczycielskiego – pedeutologia.

Szczególną uwagę poświęca się regulacjom moralnym w tym zawodzie. W środowisku nauczycielskim chodzi głównie o zespół norm etycznych regulujących relacje nauczyciel – uczeń. Lista tych powinności, podporządkowanych normie naczelnej etyki zawodu nauczyciela, mówiącej o odpowiedzialności za los ucznia, za jego perspektywę, jego przyszłe miejsce w społeczeństwie oraz odpowiedzialności nauczyciela wobec niego, za decyzje i zachowania, które mają miejsce w codziennej pracy pedagogicznej, jest bardzo bogata. Głównym jednak zadaniem etyki zawodowej nauczyciela jest podwyższanie poziomu realizacji zadań kształcenia i wychowania oraz chronienie przed wykroczeniami w procesie realizacji tych zadań. Etyka zawodowa stoi niejako na straży tego, by nauczyciel w swojej działalności w jak największym

szym stopniu przyczyniał się do podnoszenia poziomu jakości swojej pracy. Zasady i normy etyki zawodowej przypominają o tym, że nauczyciel w swoim postępowaniu powinien kierować się tylko dobrem wychowanka.

Bycie nauczycielem w globalizacyjnym społeczeństwie, to nie tylko praca na pół etatu i dwa miesiące wolnego w ciągu roku, ale także starcia z rodzicami, murem stojącymi za swoimi niesfornymi pociechami, znoszenie uczniów lekceważących nauczyciela, wychowawcę i człowieka oraz ciągle pustki na koncie bankowym.

W zawodzie nauczyciela nadrzędnym celem jest działanie na rzecz dobra drugiej osoby lub grupy osób za pośrednictwem bliskich kontaktów interpersonalnych nacechowanych empatią i troską. Nauczyciel nie może ograniczyć się jedynie do przekazywania wiedzy i ćwiczenia umiejętności swoich uczniów, a oczekuje się od niego wrażliwości na potrzeby uczniów, spostrzegania i rozumienia ich indywidualnych potrzeb, uzdolnień i barier.

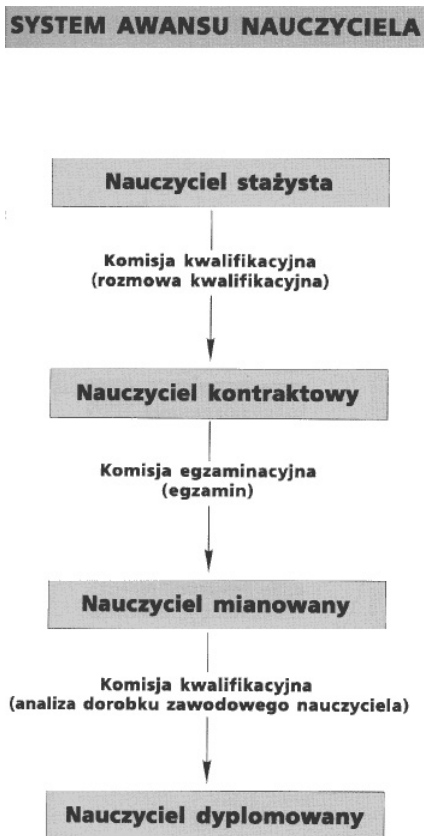
Współczesne społeczeństwo oczekuje od nauczyciela wysokich kompetencji zawodowych przejawiających się w szczególności:

- wiedzy merytorycznej;
- wiedzy metodycznej;
- osobowości nauczyciela.

Od nauczyciela wymaga się twórczego myślenia, pobudzenia ucznia do odkrywania wewnętrznych źródeł jego twórczych możliwości i zdolności, wskazywania uczniowi samodzielnej drogi rozwoju. Bez rozległej wiedzy i umiejętności jej przekazywania w interesujący sposób, nauczyciel przyszłości nie wniesie nic nowego w procesie nauczania. Przyszli wychowawcy powinni zachęcać młodzież i dzieci do samodzielnego kształcenia, a swoje zajęcia tak uatrakcyjnić aby nie były codzienną katorgą, tylko przygodą na spotkanie której z radością podążają.

Bycie nauczycielem a zwłaszcza nauczycielem współczesnym, mobilnym, w ciągle zmieniającej się przestrzeni oświatowej, oznacza uczenie się, doskonalenie oraz doskonalenie na przestrzeni całego życia.

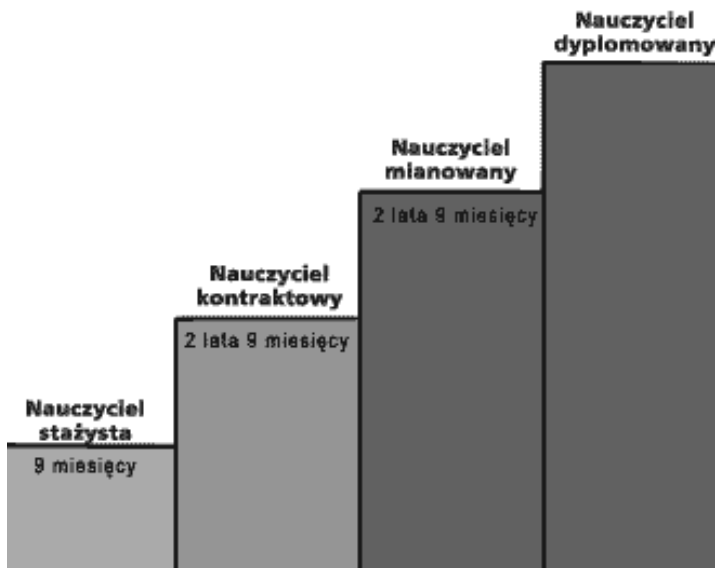
Do najważniejszych dokumentów dotyczących awansu zawodowego nauczycieli zalicza się Kartę Nauczyciela z 26 stycznia 1982 r., Nowelizację Karty Nauczyciela z 15 lipca 2004 r., Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie awansu zawodowego nauczycieli z 3 sierpnia 2000 r. (rysunek 1).

Rysunek 1. System awansu zawodowego nauczyciela

Wspinaczkę po czterostopniowej drabinie kariery zawodowej nauczyciel rozpoczyna się od funkcji nauczyciela stażysty (rysunek 2).

Funkcję tę otrzymuje nauczyciel zatrudniony przez dyrektora szkoły z początkiem roku szkolnego, celem odbycia dziewięciomiesięcznego stażu, zakończonego awansem na wyższe stanowisko. Nauczyciel opracowuje plan rozwoju zawodowego, który zatwierdza dyrektor szkoły jak również dokonuje oceny dorobku zawodowego za okres stażu. Po uzyskaniu akceptacji dyrektora szkoły, opiekuna oraz nauczyciela przedmiotowego, kandydat w wyniku postępowania kwalifikacyjnego uzyskuje status nauczyciela kontraktowego.

Rysunek 2. Drabina kariery zawodowej nauczyciela w Polsce

Aby móc ubiegać się o kolejny stopień awansu, należy przepracować w szkole co najmniej dwa lata (liczone od dnia uzyskania stopnia nauczyciela kontraktowego) i rozpocząć staż na stopień nauczyciela mianowanego, trwający kolejne dwa lata i dziewięć miesięcy.

Po zebraniu niezbędnej dokumentacji na temat wyników i przebiegu pracy oraz podnoszenia kwalifikacji zawodowych, nauczyciel kontraktowy staje przed komisją egzaminacyjną składającą się z:

- przedstawiciela organu prowadzącego szkołę;
- przedstawicieli organu sprawującego nadzór pedagogiczny;
- dyrektora szkoły;
- dwóch ekspertów wybranych przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania.

Po pozytywnym zdaniu egzaminu, organ prowadzący przyznaje stopień nauczyciela mianowanego.

Kolejnym i zarazem ostatnim stopniem drabiny kariery zawodowej jest nauczyciel dyplomowany. W tym celu należy przepracować w szkole kolejny

rok (liczony od dnia uzyskania stopnia nauczyciela mianowanego) i odbyć staż trwający kolejne dwa lata i dziewięć miesięcy.

Podsumujmy: 9 miesięcy stażu + 2 lata pracy + 2 lata i 9 miesięcy stażu + rok pracy + 2 lata i 9 miesięcy stażu = ponad 9 lat starań, aby wspiąć się na najwyższy szczebel awansu zawodowego nauczyciela.

Po osiągnięciu najwyższego pułapu w hierarchii zawodowej nauczycieli, umiejętności nauczycielskie, popularnie uważane są za bardzo wysokie, bowiem ludzie mający władzę nad kształtem umysłów posiadają władzę najwyższą. Nauczyciel “modeluje” ludzi, pomaga w uformowaniu ich osobowości i światopoglądu, natomiast nieprawidłowe zachowanie nauczyciela – wychowawcy może okaleczyć jednostkę, jej umysł i sferę emocjonalną już na całe życie.

Nauczyciel w globalizacyjnym społeczeństwie działa twórczo. Ciągłe musi odkrywać nowe sposoby, mające ulepszyć i uatrakcyjnić prowadzone przez niego zajęcia. Rutynowo nauczający pedagog to już przeżytek a brak odmienności prowadzi do znudzenia uczniów i co za tym idzie obniżenia skuteczności nauczania.

Nauczyciel winien podchodzić do swej pracy niekonwencjonalnie, innowacyjnie, samodzielnie rozwiązywać zagadnienia z praktyki życia szkoły, modyfikować własne sposoby działania, być otwartym na dialog z uczniami.

Praca nauczyciela winna być postrzegana jako służba społeczeństwu.

Każda praca w tym także praca nauczyciela niesie pewne zagrożenia, a najbardziej powszechnym zagrożeniem płynącym z pracy w zawodzie nauczyciela oraz wielu innych zawodach jest wypalenie zawodowe, które w ostatnich czasach jest coraz częstszym zjawiskiem. Wystarczy rozejrzeć się dookoła. Nadmierne obciążenie obowiązkami, brak wsparcia ze strony zwierzchników i organizacji, długotrwałe zmęczenie i stres to coraz częściej stali towarzysze naszej codzienności. Każdy z nas pragnie, by praca miała sens, by to, co robi, było ważne i pożyteczne. Wkładamy w naszą pracę mnóstwo wysiłku i czasu. Na syndrom wypalenia zawodowego narażeni są ci, którzy są bardzo silnie zmotywowani, ambitni i bardzo zaangażowani w swoją pracę. Badania wskazują, że narażone są szczególnie osoby pracując w zawodach związanych na rzecz innych – lekarze i pielęgniarki, psychoterapeuci, nauczyciele, policjanci, pracownicy pomocy społecznej, menedżerowie, pracownicy z sektora szeroko pojętych usług.

Słowo “wypalenie” na stałe weszło do codziennego słownika. Nic w tym dziwnego, bo przecież wypalenie zawodowe (z angielskiego job burnout) to barwne, obrazowe określenie kojarzące się z brakiem energii, wyczerpaniem się sił, popiołem pozostającym na zgłiszczach początkowego, płomiennego zaangażowania w pracę.

Termin wypalenie zawodowe istnieje w literaturze psychologicznej od około trzydziestu lat. Po raz pierwszy odkrył i opisał to zjawisko w 1974 r. amerykański psychoanalityk Herbert J. Freudberger. Użył tego określenia do oznaczenia stanu wyczerpania jednostki spowodowanego nadmiernymi zadaniami stawianymi jej przez fizyczne lub społeczne środowisko pracy. Wypalenie zawodowe definiuje się jako jedną z możliwych odpowiedzi jednostki na chroniczny stres, związany z działalnością zawodową. Pojawia się w zawodach, których cechą jest ciągły kontakt z ludźmi, wymagający zaangażowania emocjonalnego. Jest pewnym niekorzystnym stanem upośledzającym nie tylko zawodowe funkcjonowanie człowieka, stanem, któremu ostatnio poświęca się dużo uwagi. Istnieją zawody, których wykonywanie wiąże się w sposób szczególny z ryzykiem wypalenia zawodowego. Takim zawodem jest między innymi zawód nauczyciela w którym bliski kontakt interpersonalny wiążący się z procesami zaangażowania i wymiany emocjonalnej odgrywa główną rolę, w której osoba wykonawcy stanowi swoiste narzędzie pracy i jest miernikiem jej skuteczności.

Co sprzyja rozwojowi wypalenia zawodowego nauczyciela współczesnych czasów;

- ilość i jakość interakcji dotyczących problemów osobistych – jest to traktowane jako główna przyczyna wypalenia;
- niekończącą się naturę zadania, często powodującą poczucie;
- potrzeba zachowania publicznej twarzy;
- frustracja;
- cechy osobowości, wśród których najistotniejsze to: motywacja do pracy, skłonność do impulsywności i niecierpliwości, mała pewność siebie, niedojrzałość;
- czynniki związane z instytucją, a raczej ze sposobem zarządzania instytucją, nadmierne wymagania, słabe kanały komunikacji, restrykcyjne zasady ograniczające autonomię pracownika, złe kierownictwo.

W opisie samego zespołu wypalenia zawodowego w latach osiemdziesiątych po raz pierwszy Christina Maslach, psycholog socjalny, wskazała trzy

jego podstawowe cechy charakterystyczne, którymi do dzisiaj najchętniej posługują się osoby badające zjawisko wypalenia zawodowego. Są to:

- wyczerpanie emocjonalne i psychofizyczne;
- depersonalizacja;
- obniżona ocena własnych możliwości.

Obecność trzech występujących w charakterystycznym układzie elementów składowych wypalenia, jest cechą odróżniającą syndrom wypalenia od innych następstw stresu zawodowego.

Podsumowanie. Nauczyciel w globalizacyjnym społeczeństwie winien być odpowiednio przygotowanym specjalistą do prowadzenia pracy dydaktyczno-wychowawczej (nauczającej) w instytucjach oświatowo-wychowawczych i poza nimi. Należy tutaj zwrócić uwagę na słowa “odpowiednio przygotowany”. Co to znaczy odpowiednio przygotowany? Jakie warunki należy spełnić, ażeby mieścić się w ramach tego wyrażenia? Czy może wreszcie, termin ten jest zarezerwowany tylko dla nauczycieli z długoletnim stażem? Na te i wiele innych pytań dotyczących słów “odpowiednio przygotowany” nie ma od razu odpowiedzi. Ogólnikowo można tylko odpowiedzieć, że dobrze przygotowany, to ciągle poszukujący, to również taki, którego kwalifikacje ponadzawodowe są równoznaczne z pasją, poczuciem posłannictwa i pozytywnym nastawieniem do zawodu.

Bibliografia

1. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela – w szczególności rozdział 3a Awans zawodowy nauczycieli (tekst jednolity – Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 z późn. zm).

2. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2000 r. w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli (Dz. U. Nr 70, póź. 825 z późn. zm.).

3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 1 grudnia 2004 r. w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli (Dz. U. Nr 260, poz. 2593) – obowiązujące z dniem ogłoszenia, tj. od 8 grudnia 2004 r.

4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 listopada 2007 r. zmieniające rozporządzenia w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli (Dz. U. Nr 114, poz. 1580) – obowiązuje od dnia 1 grudnia 2007 r.

5. Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jednolity z 2000 r. Nr 98, poz. 1071 z późn. zm.).

6. *Barczyk P. P.* O podmiotowości. Historyczna zmienność refleksji i praktyki pedagogicznej / P. P. Barczyk. – Bytom, 2001.

7. *Denek K.* Pedagogiczna edukacja nauczycieli w Polsce na progu zjednoczenia z Unią Europejską, w: Unifikacja czy tożsamość edukacyjna w kształceniu pedagogicznym nauczycieli u progu zjednoczenia z Europą / K. Denek ; red. R. Parzęcki, I. M. Strachanowska. – Bydgoszcz, 2001.

8. Encyklopedia Pedagogiczna / red. W. Pomykało. – Warszawa, 1993.

9. *Evenden K.* Wyzwania rzucone przez zmiany. W: Horyzonty pedagogicznej wyobraźni. Nauczyciel wobec własnych kreacji / K. Evenden ; red. Kędzierska J. i Polak K. – Kraków, 1998.

10. *Kwieciński Z.* Dylematy reform edukacyjnych w sytuacji gwałtownej zmiany ich kontekstu społecznego i kulturowego. W: Realia i perspektywy reform oświatowych / Z. Kwieciński ; red. Bagaj A. – Warszawa, 1997.

11. *Sęk H.* Wypalenie zawodowe / H. Sęk. – Warszawa, 2000.